

"נְעִתְרוֹת, נְשִׁיקוֹת שׁוֹנָא" (משלי כז, ו)

[פרשת וישלח – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה" שיחה 3. בהרהר. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

מלמדנו האריז"ל (בהקדמתו ל"עץ חיים") שזכה הרמב"ן לגילוי-אליהו. ולכן מוטל עלינו במדה-עודפת להעמיק בדבריו. וכך כותב הרמב"ן (בתחילת פרשתנו) אודות המפגש ההיסטורי בין יעקב-הצדיק לעשיו הרשע: "כי כל אשר אירע לאבינו עם עשיו אחיו, יארע לנו תמיד עם בני עשיו, וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק..." (וכך מצאנו במדרש ב"ר ע"ה, על רבנו הקדוש, שבכל עסקיו עם אנטונינוס הרומי עיין בפרטי פרשתנו, בכדי לדעת כיצד לנהוג).

והננו מוצאים שיעקב נקט בדרך של פייסנות: "וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו וירץ עשיו לקראתו ויחבקהו ויפול על צואריו וישקהו ויבכו" (ג, ו). וכמו שמפרש רש"י "נתגלגלו רחמיו, כשראהו משתחוה כל ההשחואות הללו... ונשקו בכל לבו!"

ויש לשאול: כיון שהגיע עת הכושר, ועשיו מציע ליעקב "נסעה ונלכה ואלכה לנגדך" (פסוק יב), כלומר: נלך באחדות ואחוה שלובי זרוע, כראוי לאחים תאומים, מפני מה יעקב "מתחכם" ומשתמט ממנו, באומרו "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" (פסוק יד), הבטחה שמעולם לא קיים, ולא העלה על דעתו לקיים (כמבואר בע"ז דף כה: שזו היתה המצאה של התגוננות, להרחיב לו את הדרך בלבד). צריכים לברר למה, כאשר בסייעתא דשמיא כבר נהפך לבו של עשיו, והוא מוכן לשכוח "טענות ישנות" ולפתוח "דף חדש" באחוה חמה וחיבה, מדוע יעקב אינו מקבלו?

אלא האמת היא שיש כאן התמודדות בין שתי גישות לחיים, בין שתי השקפות עולם. אותו עשיו, הוא רשע ועבד נרצע לציוויי ליבו ("הרשעים הם ברשות לבם", ב"ר לדיא ע"פ "ויאמר עשיו בלבו"). אותו רשע צד נשים מתחת לבעליהן (רש"י על כו, לד) ונהנה מן האכזריות שבצידי חיות, הוא "איש יערי". מולו ניצב "איש תם (עדין-נפש) יושב אוהלים" (תורתו אומנותו). וכדברי **המלבי"ם** (לב, כה) שההתמודדות בין יעקב לשרו של עשיו היא בענין יצה"ר ותחבולותיו. הפסוק אומר "ויאבק איש עמו". רש"י מסביר ש"ויאבק" הוא שרש ארמי. אבל לא כך אונקלוס תרגם המפרש: "ואשתדל", שהוא תמיד התרגום של "כי יפתה". (וכמוהו כתב "ערוך השלם", ערך "שדל", על "השתדל להיות איש" שהוא לשון פיתוי). כלומר, בפעם הזאת באה מלחמת עשיו בדרך חיבה וקירוב (=פיתוי, ע"פ התרגום), כדרך המתאבקים התופשים את היריב בחיבוק דוב, הנראה כלפי חוץ כאות קירוב, ובאמת הוא לרעתו ולא לטובתו. וכן כותב המלבי"ם "ויאבק איש עמו, שירצה להשתדל להתחבר עמו ולהיות לעם אחד, ולא יכול לו, אלא אח"כ נגע בכף ירכו, בדורו של שמד".

יעקב ידע על סכנה ערמומית זו, ולכן ניסה בכל יכלתו להשתחרר מכל "ידידות", ככתוב במשלי (כז, ו) "וונעתרות נשיקות שונא". יעקב ידע "כי יחנן קולו אל תאמן בו, כי שבע תועבות בלבו" (משלי כו, כה). יש אמנם דמעות, אבל הן "דמעות תנין" ועשיו הוא זאב המתחפש בעורו של כבש.

לכן כמה נפלאים דברי האדמו"ר **מסוכצ'וב** ("ישם משמואל", דף מה): "בטעם ההשתחואות, שלא יביט (יעקב) בפניו כלל. ואפילו בדברו עמו, היה תמיד פניו (של יעקב) כבושים לארץ, מחמת שהיה מתירא מאיסור ההסתכלות בצלם אדם רשע (מגילה כח). וישקהו עשיו ליעקב, אבל לא יעקב לעשיו, כי לא הגביה פניו אליו כלל".

הנצי"ב מרחיב דיבורו על סכנת ההתקרבות והידידות המזיקה הזאת, בין ישראל לעמים ("העמק דברי", במדבר כג, ט עייש באריכות) ומייחס לכך האנטי-שמיות התמידית, והצרות שבעקבותיה, מהם עם ישראל סבל כה רבות. דוקא כעת, שאנו מתקרבים לחג חנוכה וכל לקחיו, עלינו לזוהר מן "המתיוונים", כלומר יהודים (ולא גוים) שהטיפו להתקרבות לתרבות האומות. לעומת זאת, ההלכה האיתנה המסורה מסיני מלמדת אותנו את המצוה דאורייתא של "ובחוקותיהם לא תלכו". פוסק הרמב"ם (הל' ע"ז, פ"א): "אין הולכים בחקות הגוים ולא מדמין להן, לא במלבוש ולא בשער... אלא יהיה הישראל מובדל מהן וידוע במלבושו ובשאר מעשיו, כמו שהוא מובדל מהן במדעו ובדעותיו". זה ברור שהסעודות שאכלו שרי מדינתנו בקאהיר קפחו לנו את נחלתנו בסיני (בעברם על הטאמר בע"ז דף ח). כי "גדולה לגימא המקרבת את הלבבות" (סנהדרין קג:).

מהר"ל ("ניצח ישראל", דף קכח, סוף פ"כה) ביאר עומק אותו משל שנקטו חז"ל, ישראל דומים לאש (ביצה כה:): ואומות העולם למים (תהלים קמד, ז): "ואלו שני דברים האש והמים אם נתערבו ביחד, המים מכבין האש. ואם האש עומד רחוק מן המים ונבדל ממנו, אז האש מכלה ומייבש המים, עד שלא נשאר בו דבר ומתיש כחו. ואלו דברים ברורים" (כינוי של מהר"ל לתורת הסוד).

מעתה אפשר להבין את הנאמר בהגדה של פסח: "לבן בקש לעקור את הכל" ותמהו המפרשים, זו מניין? ר' אברהם אבן עזרא פירש "ארמי אובד אבי" (דברים כו, ה) **על יעקב אבינו** (ראה "גבורות הי"י" למהר"ל, פרק נד, שהקשה רבות על פירוש זה). ושמעתי מר"ש דביר סמך וסיוע לדברי ראב"ע. והיינו כי לבן טען שמבחינה "לאומית", יעקב נשתהא עשרים שנה בארץ-ארם, "הבנות בנותי, והבנים בני, והצאן צאני, וכל אשר אתה רואה לי הוא". כלומר, מה זה נחפזת לחזור לארץ מולדתך אשר כבר התנתקת משם עידן ועידנים? ולכן, אף שיעקב קרא לגל "גלעד", לבן קרא לו "יגר שהדוּתא" (והוא אותו מובן, אלא בשפה הארמית. ההבדל של שפה מבטא את ההבדל ב"לאומיות"). לבן טען: כל בני משפחתך נולדו כאן, כל רכושך השגת רק כאן, בעצם אתה "אזרח שלנו", ולמה תראה את עצמך שונה מכולנו? ובהחלט, בכך "בקש לעקור את הכל!". ובכל זאת, התחזק יעקב: "אני לא אעבור אליך את הגל הזה, ואם אתה לא תעבור אלי את הגל הזה...". ואם לא החישול והחיזוק שה' תמך ביעקב אז, היה נאבד בעניותו בפיתויו של לבן שרצה להשכיח ממנו את "ישראליותו", והיה נשאר סתם "ארמי אובד", יהודי בארץ נכריה. יעקב ראה מבעד למלות החנופה של לבן (שהוא אב טיפוס לרמאות הגוים בכל הדורות). אנו מפסידים ברמתנו הרוחנית בכל ההטבות גשמיות של האומות.

[הערה: חז"ל בב"ר סז/כבר תמהו איך רשע כזה הוא בעל שם כה יפה "לבן", לשבח? פרדוכס! אלא פירש "שם משמואל" שזהו גודל רשעותו, שמציג כלפי חוץ נימוסים ועדינות "הכי אחי אתה ועבדתני חנם?" [ואח"כ הונה אותו 13 שנה. 7 ברחל + 6 כשעבד בצאנו...]. עת שכל מלל-פיו הוא נְכָלִים וערמה כיצד ללכוד את הזולת ולנצל אותו. והוא בזה אב-טיפוס לרשעי אוה"ע שבכל דור ודור]

מובן מאליו שמצווים אנו ע"פ התורה לשמור על כל דרכי השלום החסד וההבנה עם האומות, מקיימי ז' מצוות בני נח. הרי גם הם יצורים של הקב"ה (וכדברי מהר"ל על אבות, דף לח "חביב אדם שנברא בצלם") אבל אין בכלל זה ידידות עד כדי טשטוש הבדלי "תרבות החיים" ודפוסי התנהגות המבדילים בינותינו. אנו חייבים לזכור תמיד שרובו ככולו של עולם האומות שוקע במתירנות ותאוות מגוונות. אבל חינוכינו היהודי הוא לקראת יישום של אידיאלים תורניים וחיפוש רוחניות אלהית. הניגוד הקיים בין שתי גישות אלו קובע ותובע "נפרדות" - שאם לא כן, יבולע לנו. יעקב אבינו פחד מזה ונזהר מזה, ולכן לבסוף יצא מנצח במערכה זו. כדברי רמב"ן הנ"ל "מעשי אבות, סימן לבנים".

עלינו ללמוד, ללמד ולעשות ע"פ מעשי האבות.